

FERRANDO FRANCÉS, ANTONI (2018), *FABRA, MOLL I SANCHIS GUARNER. LA CONSTRUCCIÓ D'UNA LLENGUA MODERNA DE CULTURA DES DE LA DIVERSITAT*, VALÈNCIA, PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
Josep V. Garcia Sebastià
Universitat d'Alacant

En *Fabra, Moll i Sanchis Guarner. La construcció d'una llengua moderna de cultura des de la diversitat*, Antoni Ferrando ret homenatge als tres gramàtics de la llengua catalana més importants del segle XX, «sense els quals resultaria difícil explicar per què el català ha recuperat la seua condició com a llengua de cultura plena» (p. 13). La publicació d'aquest llibre és una de les diferents commemoracions que han celebrat la doble efemèride de l'Any Fabra (2018), és a dir, els cent cinquanta anys del naixement del lingüista (l'any 1868) i els cent anys de la publicació de la *Gramàtica catalana* (l'any 1918), aprovada per l'IEC. A més, Ferrando també hi reivindica el llegat de Francesc de Borja Moll i Manuel Sanchis Guarner, els dos intel·lectuals que van adaptar la normativa fabriana a les Illes Balears i al País Valencià respectivament i que, en conseqüència, la van complementar.

En la introducció ja s'avança el caràcter aparentment fragmentari del volum, el qual recull diversos treballs de l'autor —deu concretament— sobre Fabra, Moll i Sanchis Guarner. De fet, Ferrando explica que tots aquests estudis «han estat revisats i actualitzats en els aspectes fonamentals» i que molts «no són ja de fàcil localització» (p. 14), cosa que justifica la pertinència d'aquesta reelaboració.

Els dos primers treballs se centren a contextualitzar els precedents i les característiques de l'obra fabriana respectivament. El capítol inicial destaca la rellevància històrica del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (Barcelona, 1906), que va aplegar més de 3.000 congressistes —entre els quals hi havia precisament Fabra— i va suposar un punt d'inflexió en la situació política i sociocultural del català, si més no al Principat. El segon apartat repassa les particularitats i la vigència actual de la codificació fabriana, la qual, segons l'autor, es plantejà dos

objectius principals: «aconseguir la màxima cohesió interna de la llengua mitjançant la integració dels grans dialectes en la fixació de la normativa i fomentar la màxima diferenciació del català enfront de les llengües veïnes mitjançant l'eliminació de tota mena d'interferències» (p. 72).

Els dos estudis següents —el tercer i el quart— són segurament els que fan les aportacions més interessants en relació a la figura i l'obra de Pompeu Fabra. Així, doncs, el tercer apartat del llibre ressegueix els contactes que el gramàtic va mantenir amb la intel·lectualitat valenciana al llarg de la seua vida i descriu els diversos viatges que va fer al País Valencià. D'acord amb les dades que ha analitzat l'estudiós, el lingüista de Gràcia degué travessar el riu Sènia almenys en quatre ocasions. Entre les causes que menaren Fabra a visitar el País Valencià, Ferrando apunta les motivacions següents: (1) conèixer de primera mà la situació normativa i sociolingüística del català en terres valencianes, (2) observar la recepció de la seua proposta codificadora en un territori particularment conflictiu des del punt de vista lingüístic i identitari i (3) establir vincles amb els lletraferits i els polítics més conscienciats amb la llengua i la cultura pròpies. Per la seua banda, el quart estudi analitza el paper de les grans varietats diatòpiques del català en l'obra de Fabra. Les principals tesis que defensa l'autor pel que fa a aquest tema són:

- 1) Fabra basà la codificació de la llengua en el dialecte barceloní, ja que, ateses les circumstàncies històriques de l'època, sabia que el seu projecte de normativització només es podria dur a terme a Catalunya. A més, estava convençut que els valencians i els baleàrics adoptarien en el futur «la "llengua comuna" conreada al Principat» (p. 172).
- 2) La resta de varietats diatòpiques fan un paper secundari en la normativa fabriana. El lingüista mirà d'assegurar «la màxima coherència i compatibilitat interdialectal en relació amb la llengua moderna» (p. 156). La codificació ortogràfica és el millor exemple d'aquesta intenció. Tanmateix, quan la compatibilitat no és possible la solució adoptada sempre s'acosta al parlar de Barcelona.

- 3) El caràcter composicional de l'obra de Fabra s'ha de matisar. Així, la integració dels dialectes en el codi normatiu s'explica, en bona mesura, per l'atenció a la llengua medieval.

Els estudis dels capítols 5, 6 i 7 posen el focus en el debat sobre la unitat de la llengua i la configuració del model de llengua culte des d'una perspectiva valenciana. Concretament, en el cinquè apartat Ferrando explica les distintes concepcions històriques de l'occità des de l'òptica del País Valencià. L'aspecte més rellevant d'aquest treball és, sens dubte, la descripció del procés pel qual el terme *llemosí* desplega sentits diferenciats al llarg del temps: al començament de l'època moderna s'usà per designar la llengua medieval; els lletraferits de la Renaixença, com ara Teodor Llorente, l'utilitzaren per referir-se a la unitat de la llengua amb l'objectiu d'evitar solucions com ara *català* o *llengua catalana*, l'ús de les quals els haurien «deslegitimats socialment» (p. 196); altrament, els postulats panoccitanistes envers l'origen i la definició de la llengua també han perseguit «diluir la catalanitat del valencià, a vegades en connivència amb el secessionisme lingüístic i ben sovint per a amagar el conflicte lingüístic valencià: la substitució lingüística» (p. 211). En el sisè estudi l'autor repassa la història de la codificació i els models de llengua culta al País Valencià, des dels trets que caracteritzaren la *koiné* de la Cancelleria Reial —i, més tard, les convencions de la impremta— fins a les Normes Ortogràfiques de Castelló. D'altra banda, en el setè capítol l'estudiós analitza (1) les iniciatives polítiques i socioculturals que desembocaren en les Normes de Castelló i (2) el llegat d'aquest acord durant els anys del franquisme i de la Transició.

Ferrando dedica els tres últims treballs de l'obra a estudiar les concepcions idiomàtiques de tres dels difusors més importants del fabrisme fora del Principat: Sanchis Guarner, Francesc de Borja Moll i Joan Fuster. El vuitè capítol se centra, doncs, (1) a exposar la tasca que dugué a terme Sanchis Guarner per adaptar la codificació fabriana a la realitat sociolingüística del País Valencià i (2) a descriure les característiques del model de llengua formal que el filòleg propugnà per a la societat valenciana. El novè apartat contrasta la proposta normativa de Sanchis Guarner amb la que preconitzà Francesc de Borja Moll per a les Balears.

En aquest treball, a més dels elements distintius, l'autor també assenyala els trets comuns a l'obra dels dos intel·lectuals, entre els quals destaca el caràcter exclusivament cívic d'ambdues iniciatives i la contribució al fet que valencians i baleàrics assumiren la normativa de Fabra i, de retruc, la unitat de la llengua. Finalment, el desè i darrer estudi descriu el model de llengua pel qual advocà l'escriptor de Sueca, «un dels admiradors més grans de l'obra de Fabra» (p. 18).

Un dels aspectes més destacables de l'obra és la gran quantitat —i diversitat— de fonts que despulla l'autor. A banda d'examinar les principals obres lexicogràfiques i gramaticals del període contemporani, l'autor també té en compte la premsa, la correspondència, els manifestos, i, fins i tot, les ponències més importants del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. L'atenció al detall és, doncs, una constant al llarg de l'obra. Ferrando analitza minuciosament els discursos, les propostes codificadores i els models lingüístics dels diversos intel·lectuals que desfilen per les pàgines dels seus estudis i, en conseqüència, interpreta amb rigor la realitat històrica de la llengua catalana en els segles XIX i XX.

Més enllà d'aprofundir en la dimensió lingüística d'aquestes personalitats, en determinades parts l'obra també convida a fer una lectura en clau biogràfica força interessant. L'autor reserva un espai significatiu del llibre a explicar el paper que assumiren altres intel·lectuals —a banda de Fabra, Moll i Sanchis Guarner—, com ara Marià Aguiló, Jacint Verdaguer, Antoni Maria Alcover, Teodor Llorente, Carles Salvador o Joan Fuster, entre altres, en la construcció d'un model de llengua literària compartit entre catalans, valencians i mallorquins. En aquest sentit, Ferrando retrata, de manera implícita, el tarannà de les figures més rellevants en la història contemporània de la llengua i la literatura catalanes.

Tal com apuntàvem a l'inici de la ressenya, la fragmentarietat de l'obra és només aparent. I és que l'autor fonamenta el contingut dels diferents treballs que componen *Fabra, Moll i Sanchis Guarner. La construcció d'una llengua moderna de cultura des de la diversitat* en quatre motius que cohesionen el seu discurs: el model de codificació fabriana, la integració i l'aportació de les grans varietats diatòpiques a aquesta proposta, el debat multisecular sobre la unitat de la llengua i, sobretot, la dimensió identitària del procés de depuració i dignificació del català. Segons Ferrando,

Fabra no contribuï només a «salvar-nos els mots», tal com diria Salvador Espriu, sinó que la seua tasca codificadora formava part d'un propòsit més general: el de (re)construir la concepció de pertinença col·lectiva compartida entre els diferents membres de la comunitat lingüística catalana, un objectiu que ja es plantejaren els renaixencistes. Aquesta idea de Fabra com a garant de la identitat comuna als territoris de parla catalana la trobem formulada, per exemple, en relació amb el centenari del naixement del gramàtic: «L'adhesió massiva als actes de commemoració del centenari del naixement de Fabra celebrats el 1968 no ens pot sorprendre, car van ser l'homenatge popular a un dels homes que més havien contribuït a salvar la nostra identitat» (p. 73). Segons Ferrando, Fabra concebé la codificació del català com una «tasca de nacionalització» (p. 66).

Fabra, Moll i Sanchis Guarner. La construcció d'una llengua moderna de cultura des de la diversitat fa aportacions significatives a l'estudi de les tres figures més importants per a la història de la codificació lingüística del català durant el segle XX i, en ocasions, matisa els estudis que se n'han ocupat fins ara. A més, és una obra que fa reflexionar sobre el present de la llengua i, sobretot, que empeny a mirar cap al futur. I és que Ferrando hi reivindica la vigència de l'ideari idiomàtic fabrià:

[...] avui més que mai, ens cal reivindicar la memòria i l'obra de Pompeu Fabra. Fabra no sols treballà incansablement per transformar el català en una eina de cultura nacional, sinó que donà manta exemple de compromís amb la visió nacional de la llengua. Ens cal actualitzar i difondre, sense trair-lo, l'ideari de Fabra. Cal conscienciar els poders públics de la urgència que la llengua catalana dispose d'instruments necessaris per a estudiar i explotar els propis recursos genuïns i adaptar al seu geni els que produeixen les grans llengües de cultura. Cal articular millor la col·laboració entre l'IEC i les universitats de tot el domini lingüístic. Cal superar la fragmentació administrativa de l'autoritat lingüística. Cal afavorir la difusió d'un estàndard únic i alhora flexible i integrador, que serveixi no sols per a enriquir la llengua a partir dels recursos propis, sinó per fer-nos conscientment partícips d'una comunitat de valors. En poques paraules, cal creure's el país. (p. 77)

Amb aquesta revisió d'alguns dels seus estudis, el professor Antoni Ferrando convida el lector a assumir la famosa consigna fabriana: «Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança». Certament, treballar per la vertebració i la difusió de la llengua catalana en el segle XXI és el millor homenatge que se li pot retre a Fabra, a Moll i a Sanchis Guarner.